

Зокрема, у книзі відсутній значний пласт історичного і навчального матеріалу про історію виникнення та функціонування музеїв під відкритим небом (музеїв-скансенів), спеціалізованих історичних та історико-мистецьких музеїв.

Не завжди відповідає змістові поданий у підручнику матеріал. Так, за змістом зазначено, що після стор. 336 має бути ілюстративний матеріал, а насправді ілюстрації подано після стор. 320 і то без нумерації сторінок, а на стор 336 – 347 вміщено матеріал про правила проведення туристичних походів, експедицій та екскурсій з учнівською та студентською молоддю України.

Доступність та логічність викладу лекційного матеріалу у підручнику, значна джерельна база, методичне забезпечення до семінарських занять та до тем, винесених на самостійну роботу студентів, підбір законодавчих актів, які є основою музейництва в Україні, на нашу думку, забезпечать належне вивчення матеріалу відповідно до навчальних програм вищих навчальних закладів.

Даний підручник стане вкрай необхідним для студентів, викладачів гуманітарних вузів, музейних працівників-реставраторів, працівників державних органів охорони пам'яток історії та культури та всіх, хто цікавиться історичним та культурним минулим людства.

Література: 1. Закон України «Про музеї та музейну справу» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – №25. – 1995. 2. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // ВВР. – № 26. – 2004. 3. Закон України «Про охорону культурної спадщини України» // ВВР. – № 39. – 2000. 4. Кожоляк Г., Кожоляк О., Мойсей А. Етнологічні експедиції та студентська етнографічна практика: Навчальний посібник. – Чернівці–Вижниця, 2010. 5. Постанова Кабінету Міністрів України за № 1147 «Положення про Музейний фонд України» // ВВВ. – № 249. – 1995. 6. Рутинський М.І., Стецюк О.В. Музеєзнавство. Навчальний посібник. – К., 2008. 7. Якубовський В.І. Музеєзнавство. Підручник. – Кам'янець-Подільський: ПП. Мошак М.І., 2010.

УДК 94(477.74)

Михайло ЧУЧКО

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО РОСІЙСЬКИХ СТАРООБРЯДЦІВ З БЕРЕГІВ ДУНАЮ

Пригарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. – Одесса-Измаил-Москва: «СМИЛ» – «Археодоксия», 2010. – 528 с.

У статті прорецензовано монографію О. Пригаріна «Російські старообрядці на Дунаї». Проаналізовано зміст книги, визначено актуальність та наукове значення нового дослідження про некрасівців та липован Добруджі й Буджака.

Ключові слова: російські старообрядці, некрасівці, липовани, Дунай, Добруджа, Буджак.

Михаил ЧУЧКО

**НОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ О РУССКИХ СТАРООБРЯДЦАХ
С БЕРЕГОВ ДУНАЯ**

В статье подано рецензию на монографию А. Пригарина «Русские старообрядцы на Дунае». Проанализировано содержание книги, определено актуальность и научное значение нового исследования о некрасовцах и липованах Добруджи и Буджаса.

Ключевые слова: русские старообрядцы, некрасовцы, липоване, Дунай, Добруджа, Буджак.

Mykhaylo CHUCHKO

**NEW RESEARCH ABOUT RUSSIAN OLD BELIEVERS
FROM BANKS OF THE DANUBE**

In the article a monograph is reviewed A. Prigarin «Russian staroobryadtsi on Danube». Maintenance of book, actuality and scientific value of a new research is analysed about necrasivtsiv and lipovan Dobroudgi and boudgaca.

Key words: Russian old believers, necrasovtsy, lipovans, Danube, Dobrudza, Budzhak.

Нова монографія одеського дослідника Олександра Прігаріна «Російські старообрядці на Дунаї: формування етнокофесійної спільноти наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст.», що побачила світ у 2010 р., незважаючи на значну кількість праць з історії та культури росіян-старовірів, стала вагомим внеском у вітчизняну історичну науку і відзначається актуальністю проблематики. При цьому актуальність праці О. Прігаріна визначається не лише чисто науковим інтересом, але й практичними потребами, пов'язаними з питаннями етнічної приналежності території Подунав'я та територіальними суперечками щодо цих земель між сусідніми країнами.

Дослідник глибоко підійшов до вивчення поставленої в роботі проблеми, відійшовши від традиційного позитивістського підходу. Він зробив спробу вирішити її в новому історико-антропологічному ключі. Такий підхід заслуговує схвальної оцінки.

Варто наголосити, що автору монографії вдалося послідовно та неупереджено проаналізувати весь наявний джерельний матеріал та праці попередників, які проливають світло на питання розселення, демографічної характеристики, духовного життя, характеру матеріальної культури старообрядницького населення регіону, визначивши його специфічні та загальнослов'янські риси.

Відповідно до поставлених завдань О. Прігарін дав характеристику стану дослідження історії та культури старовірів – некрасівців та липован, з'ясував обставини появи старовірів на Дунаї у XVIII ст., відзначив, що поступово регіон Подунав'я як зона прикордоння став транзитною територією старообрядництва. Саме звідти старовіри стали проникати в Молдавію, Бессарабію, Буковину.

Окрему увагу дослідник зосередив на питанні стабілізації етноконфесійної групи росіян-старообрядців у Добруджі та Буджаку на початку ХІХ ст., впливі на їх життя на цій території російсько-турецьких воєн.

Дуже докладно зупинився О. Прігарін у монографії на аналізі чисельності та демографічних характеристиках старообрядницького населення Подунав'я. Базуючись на архівних та статистичних матеріалах, автор дослідив кількісні характеристики некрасівців і липован, статево-вікову структуру, природний та штучний рух старообрядницького населення в регіоні. Показово, що текст супроводжується численними таблицями, діаграмами та схемами.

Позитивної оцінки заслуговує розділ, присвячений духовному життю старовірів Добруджі й Буджака. У ньому автор зосередив увагу на будівництві храмів, заснуванні монастирів і скитів, священиках, уставщиках, організації Білокриницької ієрархії та постатях перших архієреїв.

Не оминув дослідник і такої важливої складової життя старовірів, як побутова культура і традиції, соціальні інститути та світогляд «ревнителів древлего благочестія». Досить докладно висвітлено заняття й матеріальний побут старообрядців, питання планування поселень, характер їх забудови. Текстовий матеріал цього розділу супроводжується змістовними таблицями, схемами, планами.

Завершальний розділ автор присвятив дослідженню форм ідентичності старообрядців на Дунаї. Тут дослідник вдався до з'ясування етимології назв старовірів, зокрема липованів, варіативність їх групової ідентичності, вивчення антропонімічної системи. Окремо О. Прігарін зупинився на виявленні історичної свідомості у нащадків старообрядницького населення Добруджі й Буджака, хоча питання цього параграфу вже виходять за хронологічні межі, окреслені в дослідженні.

Монографія О. Прігаріна є концептуальним поглядом на досліджувану проблему, який попередньо знаходив своє відображення в чисельних наукових працях автора. Особливої цінності монографії надає ґрунтовний аналіз матеріалів, уперше введених до наукового обігу, а також інтерпретація відомого досі матеріалу, вираженість та аргументованість авторських висновків, об'єктивність та всебічність дослідження складної наукової проблеми.

Разом з тим, не зупиняючись детально на численних здобутках та лише позитивних моментах наукового дослідження О. Прігаріна, слід звернути увагу автора монографії на окремі упущення та висловити низку побажань.

Так, у разі використання автором подорожніх записок інока Парфенія, який сам на перших порах був старообрядцем і підрізався в монастирях Білої Криниці, біла Нямца та ін. старообрядницьких обителів Молдавії в 30-х рр. ХІХ ст., дослідник міг би більше сказати про релігійну практику старообрядців, зокрема приділити увагу такому важливому питанню, як специфічні риси евхаристичного богослужіння у старовірів, яке цей

чернець детально описав [2, с.120-132]. Суттєво посприяло б висвітленню цього аспекту релігійної практики старовірів використання книги «Законь Божий для старообрядческихъ школь» (Москва, 1910), укладеної старообрядницьким священиком Григорієм Карабиновичем [1, с.42-91].

При характеристиці церков і монастирів варто було зупинитися на особливостях архітектурної форми липованських храмів. Можна було також описати специфічні риси літургійних облачень та одягу старообрядницьких кліриків та монахів.

Варто звернути увагу автора монографії й на окремі огріхи фактологічного характеру, які зустрічаються в тексті. Зокрема, не зовсім коректно називати Австрійську імперію в першій половині XIX ст. Австро-Угорщиною [3, с.91], адже дуалістичною Австро-Угорською монархією вона стала лише в 1867 р. [4, с.127]. Дерев'яна церква св. Козьми і Даміана в Білій Криниці не була збудована «не пізніше 1833 р.» [3, с.241], як зазначено в тексті монографії, а в 1835 р. [5, с.16]. Саме о тій порі в Білій Криниці перебував інок Парфеній, який записав у своїх подорожніх нотатках: «Але під час мого там перебування всі разом з'єдналися, і посеред села вибудували церкву, і здобули біглого попа» [2, с.20].

Однак наведені зауваження та побажання анітрохи не зменшують наукової вартості дослідження О. Прігаріна, яке є інноваційним, самостійним і комплексним. Автору вдалося успішно розв'язати поставлені завдання та дійти чітких і аргументованих висновків.

Цінність монографії О. Прігаріна полягає у систематичному та логічному викладі матеріалу, новому підході до його аналізу. Все це дало автору можливість максимально реконструювати життя липованів та некрасівців Добруджі й Буджака наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. у зазначений період. Дана праця може служити орієнтиром для подальших досліджень російських старообрядців в інших регіонах Східної та Південно-Східної Європи.

Джерела та література: 1. Законь Божий для старообрядческихъ школь / Сост. старообр. свящ. Григорій Максимовичъ Карабиновичъ. – Москва, 1910; 2. Парфеній, інок. Сказаніе о странствіи и путешествіи по Россіи, Молдавіи, Турціи и Святой земль. – Москва: Переиздание Свято-Успенского Святогорского мужского монастыря, 2001; 3. Пригарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. – Одесса-Измаил-Москва: «СМИЛ» – «Археодоксия», 2010; 4. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809-1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2002; 5. Dan D. Lipovenii din Bucovina. – Cernauti, 1894.